



## Методика. Практика. Експеримент

# Інтерактивні технології навчання іноземної мови



**Валерій РЕДЬКО,**

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки НАПН України

**Новий час потребує не тільки нових цілей навчання іноземної мови, але й нових засобів і форм організації навчальної діяльності, що забезпечують їх досягнення. В останнє десятиліття почали активно впроваджуватися у шкільну практику інтерактивні технології, які стали переконливою ілюстрацією оновлення змісту сучасної освіти. Варто зазначити, що на різних етапах історичного розвитку держави у змісті її освітньої галузі завжди з'являлися механізми, які сприяли ефективному виконанню основних цілей і завдань, зумовлених потребами суспільства в певний період його існування.**

Як справедливо стверджує В.Г. Кремень у своїй праці «Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти», сьогодні освіта і наука є стратегічно пріоритетними сферами людської діяльності, базовими для соціально-економічного розвитку суспільства. Створення його оптимальної соціально-економічної, зокрема духовної, моделі є визначальною характеристикою кожної держави, у тому числі й України. Конструюючи ці моделі, визначаючи шляхи їх реалізації, важливо усвідомлювати найголовніші світові тенденції, що забезпечують поступальний рух уперед як суспільства у цілому, так і його освітньої галузі зокрема [6].

Для змісту освіти першої декади ХХІ ст. характерна тенденція до розвитку індивідуальності, інтелекту усієї нації і кожного окремого громадянина. Йдеться про формування творчої особистості, здатної доцільно й ефективно застосовувати набуті знання, уміння й навички у практичній діяльності в будь-якій сфері суспільного життя. Успішне розв'язання цієї проблеми різнобічно залежить від учителя і його ролі в навчальному процесі сучасної школи. Переконливою у цьому контексті є думка І.А. Зязюна: «Які б реформи не відбувалися в освіті, які б не пропонувалися ідеї щодо її змісту, щодо найновітніших технологій і світових її стандартів, вони завжди будуть недостатніми, бо найважливішою ланкою поліпшення якості освіти був і залишається вчитель» [5, с. 305]. Не можна не погодитися з цим визначальним твердженням. Для успішного виконання завдань, що стоять перед сьогоднішньою школою, важливо досягти ситуації, за якої вчитель і учні стануть повноправними суб'єктами системи освіти, а основою навчання буде рівноправний діалог між тими, хто навчає, і тими, хто навчається. Отже,

нова освітньо-педагогічна ідеологія переорієнтовується з інформаційного на проблемно-діяльний тип: освіта має готувати людину, яка здатна сприймати змінність як суттєву складову власного способу життя, а глобалізація світу, інформаційна багатоманітність зумовлюють включення особистості в незрівнянно складнішу і масштабнішу систему взаємовідносин [5].

Певною мірою здолати труднощі та успішно виконати завдання, що об'єктивно постають перед сучасною школою на шляху її реформування, можна за допомогою сучасних методів, форм і засобів навчання, збалансоване використання яких у комплексі з традиційними ефективними допоможе досягти визначених освітніх цілей. До них належать інтерактивні технології, які, на наш погляд, найбільш ефективно забезпечують комунікативні зв'язки суб'єктів освітнього процесу, сприяють утвердженню партнерських стосунків.

Інтерактивний (від англ. *interaction* – взаємодія) – той, що базується на взаємодії; означає наявність зворотного зв'язку між педагогом або засобом навчання та учнями [11]. Інтерактивне навчання – це такий вид діяльності, що передбачає взаємодію учня з навчальним середовищем, яке слугує джерелом засвоєного ним досвіду [9]. За такої форми організації процесу навчання школярі стають його повноправними учасниками. Функція учителя зводиться, в основному, до стимулювання їх самостійно здійснювати пошук шляхів досягнення визначених цілей. У цьому разі активність учнів стає пріоритетною, а завдання вчителя полягає у створенні ефективних дидактичних і методичних умов для виявлення їхньої ініціативи.

У процесі навчання іноземних мов такі види діяльності почали активно використовуватися під

назвою «центрованого на учні підходу» (*student-centered approach*), сутність якого полягає в максимальній передачі ініціативи учіння самому учню, а також наданні пріоритетів різним формам групового навчання, навчання у співпраці [11]. Сьогодні пріоритетними вважаються ті концепції чи системи навчання, зокрема іноземних мов, які сприяють реалізації особистісно орієнтованого, діяльнісного, комунікативно-когнітивного і культурологічного підходів до засвоєння предмета. Окрім того, зміст навчання іноземної мови має бути орієнтований на розвиток мотивації учнів до навчальної, пізнавальної, комунікативної, практичної діяльності.

Інтерактивна форма навчальної роботи також переконливо характеризує особливості комунікативно-діяльнісного підходу до оволодіння іноземною мовою, який домінує у практиці сучасної школи. Відповідно до її концепції передбачається соціальна взаємодія учнів як міжособистісна комунікація, важливою характеристикою якої є здатність одного з комунікантів приймати роль іншого – свого співрозмовника, уявляти, як партнер сприймає його у спілкуванні, і відповідно інтерпретувати ситуацію, визначаючи власні дії. У практиці навчання іноземних мов інтерактивне навчання можна асоціювати з розвитком критичного мислення як конструктивної інтелектуальної діяльності школярів під час організації та здійснення мовленнєвої взаємодії.

У педагогічній теорії певною мірою вже розроблені наукові положення про використання інтерактивного навчання [3; 8; 9], основна сутність яких зводиться до трьох стадій: *стадії виклику, змістової (смысловой) стадії, стадії рефлексії* [11]. На стадії виклику стимулюється інтерес учнів до об'єкта навчання, здійснюється мотивування їхніх навчальних дій, зокрема визначення (виклик) в учнів комунікативних намірів щодо мети та об'єкта спілкування. З урахуванням навчального досвіду на змістовій стадії формулюються прогнози (обговорюються мета і завдання, форми, засоби, учасники, час) щодо змісту і форм проведення інтерактивної діяльності, визначаються пріоритети у здійсненні комунікативних дій. На стадії рефлексії організовується робота з вибору засобів, які будуть залучені до процесу діяльності (мовний і мовленнєвий матеріал, допоміжні дидактичні засоби тощо), учні інтегрують ідеї, зумовлені змістом їхньої інтерактивної діяльності, з власними ідеями, визначаються як з компонентами, так і з кінцевим результатом своєї роботи, окреслюючи функції всіх учасників інтерактивної діяльності та свою роль у ній.

Інтерактивні технології ми розглядаємо як одну з ефективних форм стимулювання учнів до активної мовленнєвої взаємодії. У процесі навчання іноземних мов успішність її залежить від кількох чинників:

- чітко визначеної мети і доцільно окреслених завдань для кожного учасника іншомовного спілкування;
- раціональної організації навчальної діяльності: дотримання послідовності її виконання,

оцінювання/самооцінювання результатів як на кожному етапі, так і в цілому;

- умов спілкування: створення комфортної психологічної атмосфери навчального середовища;
- форм спілкування: вони мають бути відомі учням і опрацьовані на попередніх етапах діяльності у процесі виконання підготовчих вправ і завдань;
- мовного і мовленнєвого досвіду учнів: обсяг мовного і мовленнєвого матеріалу повною мірою має задовольняти іншомовні комунікативні потреби (наміри) учасників спілкування під час виконання інтерактивних видів діяльності;
- рівня сформованості умінь і навичок усномовленнєвої і письмової комунікації: учні повинні вміти користуватись автентичними зразками спілкування, дотримуватися етичних норм спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається.

Інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямів активної соціально-психологічної взаємодії, у процесі якої учень вступає в діалог з учителем або однокласниками, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або в групі. Джерелом активності слугують мотиви і потреби школяра; навчальне середовище, в якому він перебуває; особистість учителя; рівень навченості однокласників як партнерів у спілкуванні; засоби діяльності; форми мовленнєвої та соціальної взаємодії, що використовуються у навчанні. Отже, для інтерактивного навчання характерна різнобічна взаємодія учня з навчальним середовищем.

Як свідчать дослідження психологів і педагогів, інтерактивне навчання буде успішним, якщо воно здійснюватиметься з урахуванням вікових особливостей учнів, їхніх інтересів і потреб, життєвого і навчального досвіду, бажання і рівня вмотивованості дій усіх учасників навчального процесу [8; 9]. Кожна з цих умов своєрідно впливає на ефективність інтерактивного навчання як у процесуальному, так і в результативному планах. Успішне проведення інтерактивного навчання можливе в колективі виконавців за умови взаєморозуміння і психологічної сумісності. З іншого боку, не гарантовано успіх, якщо мета і форма діяльності не викликають зацікавленості в учасників. І зрештою, інтерактивне навчання не досягне мети, якщо учні не володіють достатнім обсягом мовних і мовленнєвих засобів, щоб здійснювати іншомовне спілкування, у той час як комунікативні потреби, зумовлені метою, значно вищі від набутого іншомовного досвіду. Це свідчить про невідповідність завдання рівню готовності школярів до успішного його виконання. На жаль, деколи можна спостерігати, як на уроках іноземної мови, так і у змісті підручників, що вчителі та автори пропонують учням інтерактивні завдання, які не завжди можна успішно виконати, оскільки вони не підготовлені попереднім досвідом навчальної діяльності.

Провідна функція у проектуванні технології інтерактивного навчання іншомовного спілкування

належить як учителю, так і підручнику. Якщо взяти до уваги, що навчальний процес здійснює вчитель, то саме від його професійної майстерності залежить результативність використання інтерактивних технологій. Кожний учитель вибудовує власну модель навчальної діяльності, залучаючи для цього різноманітні засоби. Основним із них є підручник, і саме він скеровує навчальну роботу учнів і методичну діяльність учителя.

Про важливу роль підручника в організації процесу навчання свідчать результати проведеного нами анкетування вчителів іноземних мов. Дослідженням було охоплено 672 учителі з різних регіонів України. 647 із них, що становить 96,3% від загальної кількості респондентів, повідомили, що зазвичай планують і проводять свою педагогічну діяльність на основі змісту підручника, вважаючи його основним засобом навчання і важливим інструментом управління роботою учнів. Окрім того, 93,4% респондентів висловили бажання, щоб підручник своїм змістом сприяв проектуванню їхньої методичної діяльності, допомагав якісно організувати їхню роботу як у межах окремого уроку, так і всього навчального процесу. А це потребує від авторів добирати для змісту підручників комунікативно доцільний навчальний матеріал і пропонувати вчителю й учням ефективну систему вправ та завдань на його засвоєння, сконструйовану за випробуваними дидактичними і методичними принципами, оптимальність та доцільність якої експериментально перевірена у шкільній практиці. У цьому контексті пригадуються деякі підручники і посібники, автори яких, виконуючи рекомендації щодо методів і засобів реалізації комунікативно-діяльничого підходу, пропонували інтерактивні види навчальної діяльності: рольові ігри, парну/групову роботу, проектну діяльність, мовленнєві ситуації тощо. Однак змістом попередньої роботи учні до цього ще не були достатньо підготовлені. У результаті такі ефективні продекларовані у підручнику види діяльності втрачали свій сенс і, звичайно, не були виконані. Створювалося враження, що автори використали їх «заради моди» або щоб у такий спосіб підтвердити своє позитивне ставлення до новацій, зумовлених комунікативно-діяльничим підходом. Це спотворювало саму ідею інтерактивного навчання. Звичайно, з роками, з удосконаленням досвіду автори змінювали і зміст своїх посібників. Видам інтерактивного навчання іншомовного спілкування стали приділяти належну увагу, організувати його відповідно до дидактичних особливостей – етапів (стадій), про які йшлося вище.

Технології інтерактивного навчання іншомовного спілкування, як зазначалося, поряд з іншими чітко віддзеркалюють практику впровадження в навчальний процес комунікативно-діяльничого підходу до навчання і слугують його визначальною характеристикою. Вони спрямовані на те, щоб максимально підвищити рівень пізнавальної активності учнів відповідно до цілей навчання у межах сфер,

тем і ситуацій спілкування і за допомогою відповідного мовного і мовленнєвого матеріалу, дібраного з урахуванням комунікативних потреб. Широке використання технологій інтерактивного навчання у змісті шкільних підручників з іноземних мов певною мірою є показником їхньої ефективності. Не можна уявити сучасний підручник, особливо для учнів основної та старшої школи (психологічні особливості школярів цього віку найбільш адаптивні до успішного виконання іншомовних інтерактивних видів діяльності), в якому автор не запропонував би інтерактивні технології оволодіння його змістом.

Аналіз наявних підручників з іноземних мов і спостереження за навчальним процесом у школі, де вони використовуються, дали можливість визначити критерії ефективності застосування інтерактивних видів діяльності, що представлені в їх змісті:

- *мотивації до навчання* – зумовлює зацікавленість в отриманні нової інформації з навчальних текстів та інших додаткових джерел, дає можливість продемонструвати свій навчальний досвід у практичній іншомовній діяльності;

- *пізнавальної активності* – ілюструє рівень пізнавальної активності учасників навчального процесу в здійсненні іншомовного спілкування;

- *активізації мислення* – визначає рівень впливу навчання на рефлексивну діяльність учнів, на формування в них практичних умінь систематизувати, класифікувати, узагальнювати іншомовну навчальну інформацію, демонструвати власне ставлення до неї і визначати завдання для подальшого просування в іншомовному інформаційно-діяльничому середовищі;

- *активної інформативності* – визначає рівень і чинники впливу навчання на усвідомлення і творче використання учнями нової навчальної інформації, зіставлення її з їхнім іншомовним комунікативним досвідом з метою його удосконалення;

- *співпраці у колективі* – ілюструє рівень психологічної комфортності, демократичності й партнерства у стосунках під час виконання іншомовного комунікативного завдання, рівень відповідальності за результати як власної, так і спільної діяльності;

- *результативності* – демонструє успіхи учнів у навчанні, якість засвоєння іншомовного навчального матеріалу й уміння доцільно використовувати його у практичній діяльності та обирати траєкторію власного навчання (засоби і форми, диференціація зусиль і часу, готовність до оволодіння змістом навчання залежно від умов, у яких виконується робота), здатність об'єктивно проводити діагностику рівня власних навчальних досягнень і, за необхідності, виробляти план їх удосконалення.

Згідно із зазначеним, інтерактивні технології у навчанні іноземних мов можна розглядати як творчі види діяльності. Це свого роду комунікативні завдання, що інтегрують знання, уміння, компетенції та досвід учнів у засвоєнні ними мовного і мовленнєвого матеріалу з різних сфер і тем спілкування. Інтерактивні види роботи дають учням

можливість переносити набуті раніше знання, сформовані уміння й навички на нові види діяльності та ситуації мовленнєвої взаємодії, що сприяє удосконаленню їхнього комунікативного досвіду.

Творчі комунікативні завдання, відповідно до їхньої мети, можуть виконуватись у різних режимах: індивідуально та колективно (парна, групова робота). Найбільш повно це виявляється у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне й полілогічне спілкування учасників навчального процесу, а також під час проведення рольових тематичних ігор, проектної роботи. Види діяльності, що активно впроваджуються у процес навчання іноземних мов сучасної середньої школи, переконливо свідчать про наявність тенденцій до використання розвивального навчання, переорієнтації його видів з предметного на процесуальний і мотиваційний аспекти.

Процес виконання творчих, розвивальних комунікативних завдань можна розглядати як своєрідну послідовність психологічних станів учня [3], коли, на думку психологів, відбувається його найбільше когнітивне напруження: невпевненість поступово змінюється на захоплення і задоволення [1; 3]. Це свого роду відомий евристичний метод навчання [7; 9], що створює проблемну ситуацію, для розв'язання якої потрібні певні творчі зусилля: знання й уміння не можна «дати», учень повинен їх «узяти» [1]. Саме такий підхід описується у роботах Л.С. Виготського [4], М.І. Махмутова [7], Г.О. Балла [1] та ін. Ці види навчальної діяльності широко застосовуються у змісті сучасних підручників з іноземних мов. Найчастіше автори їх використовують у підручниках для основної та старшої школи. Це зумовлено, як зазначалося, насамперед віковими психологічними особливостями учнів, їхньою здатністю до виконання складних психічних процесів (диференціації, інтеграції, систематизації, узагальнення тощо), а також їхнім навчальним досвідом, зокрема з іноземної мови.

Вперше активно застосовувати навчально-мовленнєві ситуації ми почали у підручниках з іспанської мови для 4-го класу. На цьому етапі вони за своїм змістом ще не передбачають складних комунікативних завдань, втім змушують учнів робити нескладні порівняння та узагальнення, навчають інтегрувати в одному виді діяльності інформативний матеріал із різних тем, долучаючи як щойно, так і раніше засвоєні мовні засоби. Наведемо приклади таких завдань, використаних нами у підручниках і робочих зошитах серії «HOLA»:

**Imagina que has recibido un mensaje por el teléfono móvil: «Soy español. Busco amigos». El mensaje está incompleto. Escribe por lo menos 5 preguntas para aclarar la situación.** (Уяви, що ти отримав повідомлення через мобільний телефон: «Я – іспанець. Шукаю друзів». Повідомлення не повне. Напиши щонайменше 5 запитань, щоб з'ясувати ситуацію).

(HOLA – 4. Робочий зошит, с. 59).

**Imagina que te gustaría tener amigos en España. Escribe el anuncio a una revista española (como el modelo puedes utilizar el ejercicio I del manual, p. 132).**

(Уяви, що тобі хотілося б мати друзів у Іспанії. Напиши оголошення до іспанського журналу (як зразок можеш використати вправу 1 із підручника, с. 132)).

(HOLA – 4. Робочий зошит, с. 61).

**Imagina que descansas en un campamento internacional. En la Fiesta de Amistad tienes que presentar Ucrania. Escribe el informe de presentación (mira el ejercicio 5, p. 154 del manual).**

(Уяви, що ти відпочиваєш у міжнародному таборі. На Святі дружби ти повинен представляти Україну. Напиши текст презентації (як зразок дивись вправу 5 із підручника, с. 154)).

(HOLA – 5. Робочий зошит, с. 52).

З набуттям більшого навчального досвіду та у зв'язку з вищим рівнем розвитку психічних процесів у старшокласників їм пропонуються складніші навчально-мовленнєві ситуації як за змістом, так і за формою виконання. Наведемо приклади:

**Imagina que al finalizar el noveno grado vas a matricularte en un centro de FP de grado medio.**

(Уяви, що після закінчення дев'ятого класу ти будеш продовжувати навчання в одному із ПТУ).

- ¿Qué profesión vas a elegir? ¿Por qué? (Яку професію ти обереш? Чому?)
- ¿Qué cualidades exige esta profesión? ¿Las posees? (Яких якостей потребує ця професія? Ти володієш ними?)
- ¿En qué centro vas a matricularte? (Куди ти будеш вступати на навчання?)
- ¿Qué título obtendrás? (Яку професію там отримаєш?)
- ¿Dónde trabajarás? (Де будеш працювати?)

(HOLA – 9, с. 30).

**Propón tus ideas cómo vas a provocar el interés en tus compañeros de clase para visitar el Museo de arte.**

(Запропонуй свої ідеї, за допомогою яких ти будеш зацікавлювати однокласників відвідати Музей образотворчого мистецтва).

(HOLA – 10, с. 127).

**Desarrolla el contenido del tema «Cómo la ciencia y la tecnología cambian nuestra vida».**

(Подискутуйте на тему «Як наука і технології змінюють наше життя»).

**Sugerencias:**

- ¿Qué inventos han aparecido últimamente? (Які винаходи з'явилися в останні роки?)
- ¿Cómo influye el desarrollo tecnológico actual en nuestra forma de trabajar, de aprender, de comunicarnos?

(Як сучасний технічний розвиток впливає на нашу діяльність, навчання, взаємостосунки?)

- ¿Cómo influye el desarrollo tecnológico en nuestra vida: positiva o negativamente?

(Як технічний розвиток впливає на наше життя: позитивно чи негативно?)

(HOLA – 10, с. 97).

Зміст навчально-мовленнєвої ситуації формується у завданні, де зазвичай вказуються: а) мета діяльності; б) обставини, за яких вона виконується; в) об'єкт, який підлягає обговоренню; г) суб'єкт, який бере участь в обговоренні. Якщо метою ситуації передбачається спілкування в межах кількох тем або ж завдання сформульовано дещо узагальнено, то доцільно конкретизувати його мовленнєвими опорами у вигляді плану, запитань тощо. Саме така форма презентації її змісту широко використовується в наших підручниках і представлена у наведених вище прикладах.

Навчально-мовленнєві ситуації, вміщені у підручниках для старшокласників, стимулюють учнів до розв'язання нестандартних проблем. Ми сформулювали їх у такий спосіб, що вони змушують учнів не лише презентувати певну інформацію, але й стимулюють до висловлювання свого ставлення до проблеми, власної думки, зрештою, своєї життєвої позиції щодо питання обговорення. Звичайно, не всі школярі готові успішно виконувати такі завдання, оскільки, як виявляється, деякі з них поки що не вміють це робити рідною мовою. Для підтвердження цього припущення ми провели дослідження, що охопило 346 учнів 8–11-х класів (м. Київ, м. Львів, Рівненська, Житомирська, Чернігівська, Волинська області). Процедура передбачала вибір учнями із запропонованого списку тих навчально-мовленнєвих ситуацій, за змістом яких вони погодилися б спілкуватися. Усього було наведено 20 ситуацій: 10 передбачали переважно репродуктивні висловлювання і не потребували формулювання ніяких аргументів та оприлюднення власної позиції, а інші 10 стимулювали учнів до рефлексивного мислення, до творчих розумових пошуків. До того ж, у цій анкеті учні мали вказати причину свого вибору тих або інших ситуацій (ім пропонувалися можливі варіанти відповіді). За результатами анкетування ми отримали таку інформацію: 297 респондентів (близько 86%) для спілкування вибрали ситуації репродуктивного виду і лише 14% – творчого характеру. Серед загальної кількості респондентів 314 учнів (близько 91%) вказали дві причини свого вибору:

- 1) «Не готовий успішно спілкуватись іноземною мовою за запропонованою ситуацією» (198 учнів – 63%);
- 2) «Не готовий аргументувати свої думки щодо цього питання рідною мовою» (116 учнів – 37%).

Усе зазначене певною мірою спростовує твердження окремих науковців, що у процесі оволодіння іноземною мовою, відповідно до психофізіологічних особливостей та навчального досвіду, старшокласники здебільшого можуть успішно виконувати завдання аналітичного характеру, особливо якщо в них сформовані уміння й навички здійснювати аналогічну діяльність рідною мовою. Практика свідчить про необхідність системного навчання таких видів діяльності навіть старшокласників, зокрема, потрібно стимулювати їх спеціальними навчальними опорами. У зв'язку з цим, проаналізувавши та врахувавши отримані результати описаного вище

дослідження, ми вважали за доцільне на етапі корегування змісту підручника з іспанської мови «HOLA–8» для учнів 8-го класу (саме в цей період ми почали активно вводити до підручників комунікативні завдання, які потребують творчого мислення учнів) вміщувати спеціальні узагальнюючі таблиці з мовленнєвими зразками (кліше) та інструкції, що навчають учнів формулювати свої думки щодо певної проблеми, яка дискутується, і створювати власні творчі висловлювання. Наведемо приклади:

#### **¡PRESTA ATENCIÓN!**

##### **Cómo resumir el texto**

**(Як підготувати переказ основного змісту тексту)**

- contar en pocas palabras lo más importante del contenido texto

*(передати кількома словами найважливішу інформацію із тексту)*

- destacar las ideas principales  
*(визначити основні думки)*
- reducir el texto sin deformar el contenido  
*(компресувати текст, не порушуючи його змісту)*
- unir lo destacado y poner en orden lógico  
*(виділити найважливішу інформацію і логічно її подати)*
- expresar el contenido en la forma escrita u oral  
*(передати зміст в усній або письмовій формі)*

(HOLA – 8, с. 61).

#### **¡PRESTA ATENCIÓN!**

##### **Cómo realizar el proyecto efectivo**

**(Як ефективно підготувати проект)**

- selecciona el tema y planea las fases del proyecto  
realízalo individualmente o en grupo

*(вибери тему і визнач етапи виконання проекту)*

- busca información, observa, haz investigación o entrevista a la gente

*(знайди інформацію, досліди або розпитай про неї в інших людей)*

- analiza y discute la información recabada  
*(проаналізуй та обговори отриману інформацію)*

- piensa en los métodos de presentar el proyecto  
presenta los resultados de tu trabajo

*(визнач методи і форми презентації проекту)*

(HOLA – 9, с. 18).

#### **¡PRESTA ATENCIÓN!**

**Las expresiones para organizar el discurso y argumentar**

**(Вирази, що використовуються для аргументації своїх думок)**

**además** – крім того, до того ж

**ahora bien** – а тим часом, а втім, а насправді

**pero** – а, але, проте

**antes bien** – проте, однак, усе ж таки

**en cambio** – натомість, замість того

**mientras** – тим часом, у свою чергу

**sin embargo** – однак, проте, а все-таки

**es decir** – тобто, іншими словами, інакше кажучи

**esto es (o sea)** – тобто

**con esto** – при цьому

**es más (más aún)** – більше того, мало того

**por último** – нарешті, зрештою

(HOLA – 10, с. 13).

До згаданих навчальних опор відносимо таблиці з переліком лексичних одиниць, які дають учням можливість формулювати висловлювання з таких напрямів мовленнєвої взаємодії:

- як підтримувати дискусію;
- як висловлювати згоду/незгоду;
- як погоджуватися/заперечувати;
- як щось пропонувати;
- як запитувати інформацію;
- як відстоювати свою позицію;
- як висловлювати сумнів;
- як давати рекомендації;
- як переконувати.

Окрім того, у підручники ми помістили картки-інструкції для здійснення типових практичних видів діяльності, зокрема:

- як писати лист/діловий лист;
- як підготувати доповідь/реферат;
- як написати резюме;
- як скласти Curriculum Vitae;
- як написати статтю;
- як написати оголошення;
- як заповнити довідку на митниці;
- як проводити дискусію;
- як підготувати репортаж;
- як заповнювати web-сторінку;
- як здійснити проект;
- як підготувати анотацію до тексту.

Такі засоби зорієнтовують діяльність учнів, збагачують їхній навчальний досвід. У підручниках згадані вище мовленнєві зразки та зміст інструкцій активізуються у різноманітних видах комунікативних завдань. У такий спосіб в учнів формуються прагматичні уміння й навички, які їм слугуватимуть засадами для виконання практичних видів діяльності в різноманітних соціальних умовах реальної іншомовної комунікації.

Часто у змісті підручників пропонуються завдання, що стимулюють учнів здійснювати діалогічне спілкування. Діалогова форма мовленнєвої взаємодії є характерним прикладом інтерактивної технології навчання іншомовного спілкування. У змісті підручників «HOLA» ми використовуємо діалоги/полілоги для виконання різноманітних дидактичних завдань. Найтипівіші з них спрямовані на формування в учнів таких умінь:

- розпочинати, підтримувати й завершувати діалог відповідно до етичних норм, прийнятих у країні, мова якої вивчається;
- логічно вибудовувати діалог;
- активізувати у спілкуванні нові мовні (фонетичні, лексичні та граматичні) одиниці;
- підтримувати діалог/полілог відповідно до запропонованої теми/ситуації;
- ініціювати та підтримувати діалог відповідно до різноманітних соціальних умов спілкування;
- обговорювати в діалозі/полілозі різноманітні проблеми (за змістом прочитаного/прослуханого тексту, відповідно до запропонованої ситуації, відповідно до побаченого тощо);

- запитувати необхідну інформацію;
- висловлювати й обґрунтовувати власну думку щодо проблеми, яка обговорюється;
- давати рекомендації, поради партнеру по спілкуванню;
- висловлювати згоду/незгоду, радість/незадоволення тощо у процесі спілкування;
- отримувати інформацію від свого співрозмовника про його думку з певної проблеми.

Наведемо приклади:

**Imagina que tu amigo te pregunta algo sobre las fiestas hispanas lo que tú no sabías antes. Reacciona utilizando una de las réplicas que se dan.** (Уяви, що твій друг запитує тебе про деякі свята Іспанії. Але ти не знаєш про це. Прореагуй, використовуючи одну з запропонованих реплік).

(HOLA – 6, с. 1).

**¡A conversar! Discutid en clase estos temas:** (Поспілкуйтеся! Обговоріть у класі такі теми):

- La importancia de la prensa en vuestra vida. (Преса у вашому житті).

Los problemas de los jóvenes de los cuales trata la prensa.

(Проблеми молоді, що порушуються у пресі).

(HOLA – 8, с. 69).

**¡Trabajad en parejas! Imagínate que se interesan por tu opinión qué lugares de interés es importante visitar en España. Argumenta tus ideas.** (Працюйте в парах! Уяви, що твого друга цікавить, які культурні та історичні місця ти порадив би відвідати в Іспанії. Аргументуй свої думки).

(HOLA – 9, с. 107).

**Trabajad en parejas. Imagina que vais a entrevistar a uno de los deportistas famosos. Formulad las preguntas.** (Працюйте в парах. Уявіть, що ви будете брати інтерв'ю в одного відомого спортсмена. Сформулюйте запитання).

(HOLA – 10, с. 63).

Як зазначалося, упровадження в шкільну практику комунікативно-діяльнісного підходу до навчання іноземних мов зумовило появу видів діяльності, що не були характерними для попередніх історичних етапів розвитку шкільної іншомовної освіти. До таких можна віднести метод проектів як одну з педагогічних технологій, що широко застосовується у процесі навчання іноземних мов, зокрема у змісті наявних підручників. Це одна із форм навчання у співпраці (*cooperative learning*). У педагогічній теорії навчання у співпраці передбачає використання прийомів, зумовлених спільною логікою пізнавальної та організаційної діяльності учнів, яка дає можливість виконувати певне завдання із залученням самостійних дій кожного учасника групової роботи. Після завершення роботи відбувається обов'язкова презентація отриманих результатів [3; 8].

Якщо метод проектів (від лат. *projectus* – кинутий уперед) розглядати як педагогічну технологію, то їй притаманна сукупність дослідницьких, пошукових і проблемних методів, які є творчими за своєю

сутністю [8]. У навчанні іноземних мов її доцільно розглядати як моделювання соціальної взаємодії учнів у малих групах. Характерною особливістю цієї технології є спрямування на особистість школяра, а тому в її основі лежить особистісно-діяльнісний підхід до навчання. Вона сприяє також реалізації диференційованого підходу (вид завдання чи способи його виконання узгоджуються з психологічними та навчальними можливостями школярів), підвищує активність учнів і забезпечує їхню самостійність. Ідея взаємної діяльності учнів у групі, де учасники беруть на себе як індивідуальну, так і колективну відповідальність за виконання навчальних завдань, допомагають один одному, сприяють успіхам кожного члена групи, своєрідно вирізняє цю технологію серед інших. На відміну від фронтальної чи індивідуальної роботи, коли учень є автономним суб'єктом навчальної діяльності, відповідаючи тільки за себе – за свої успіхи й невдачі, проектна технологія, як зазначає Є.С. Полат, створює умови для взаємодії та співпраці в системі «учень – учитель – група» та для актуалізації колективного суб'єкта процесу навчання [там само].

Як свідчать результати практичного використання проектної технології, у процесі навчання іноземної мови відбувається невимушене запам'ятовування мовного матеріалу, умотивовується і набуває прагматичного спрямування діяльність, пов'язана з іншомовним спілкуванням. Під час виконання проектних видів роботи учні використовують іноземну мову як засіб мовленнєвої та соціальної взаємодії з однокласниками у процесі планування, підготовки та підбиття підсумків спільної навчальної діяльності. Важлива умова застосування цієї педагогічної технології – це готовність учнів до її виконання: насамперед наявність інтересу до проблеми, що пропонується для обговорення, та чітке усвідомлення її сутності.

У практиці застосування проектних завдань у процесі навчання іноземних мов уже напрацьовано певний досвід, який активно використовується і в шкільних підручниках. Найтипівішими видами проектної діяльності, що пропонуються у їхньому змісті, є такі:

- підготовка і презентація іноземною мовою плакатів, проспектів, буклетів як результату проектування певного соціально-комунікативного завдання;
- випуск газети/журналу, де висвітлюється певна тема;
- підготовка сценарію тематичного вечора, зустрічі, концерту, свята тощо;
- підготовка тематичної виставки робіт;
- створення шкільних радіо- чи телепередач;
- організація прес-конференцій;
- підготовка до вікторини, диспуту;
- проведення інтерв'ю;
- підготовка звітів про виконану роботу.

Широке використання цієї педагогічної технології спостерігалось в кінці ХХ ст. у підручниках з іноземних

мов зарубіжних видавництв «Oxford University Press», «Cambridge University Press», «Pearson. Longman», «Salamanca», «EDELSA» Madrid, «E/LE. Madrid», «SGEL Educación» тощо. Особливо активно вона почала застосовуватися також і в змісті вітчизняних підручників з іноземних мов в останнє десятиліття. Перші завдання-проекти розміщені в підручниках з англійської мови для 5-го класу (автор Л.В. Биркун). Інші автори почали вводити цей вид діяльності до своїх посібників дещо пізніше. У підручниках серії «HOLA» проектну роботу ми почали застосовувати з 7-го класу. На наш погляд, більш раннє введення проектних видів діяльності не зовсім доцільне (хоч цілком можливе), оскільки рівень мовної (лексичної та граматичної) підготовленості школярів ще не може різнобічно забезпечувати ефективне виконання поставлених завдань. Учні ще недостатньо володіють обсягом мовного матеріалу, який давав би їм можливість вільно і безпомилково здійснювати іншомовне спілкування під час виконання завдань проекту відповідно до комунікативних потреб, які об'єктивно виникають. Згідно зі змістом чинної програми, саме на шостому році вивчення іноземної мови (7-й клас) в учнів фіксується той базовий рівень мовного запасу, що, на наш погляд, дає їм можливість відносно успішно виконувати подібні творчі завдання [12]. У зв'язку з цим у підручниках доцільно пропонувати проектні завдання, котрі узгоджуються не тільки з темою, що вивчається, але й з навчальним (особливо мовним і комунікативним) досвідом учнів, з їхніми віковими особливостями, зокрема інтересами. Ці чинники дуже важливі, оскільки вони різнобічно вмотивовують навчальну діяльність. Також успішне виконання завдання значною мірою залежить від рівня підготовленості школярів. Якщо у підручнику автором не передбачена попередня підготовка діяльності до виконання проекту, то цей вид навчальної роботи не принесе користі.

Особливість використання методу проектів у процесі навчання іноземних мов визначається ще й тим, що весь процес діяльності має супроводжуватися спілкуванням учасників групи між собою, а також учителя з учнями виключно іноземною мовою. Саме під час роботи і спілкування в групах учні вчаться переборювати психологічні бар'єри, що деколи заважають їм досягати вільної та невимушеної мовленнєвої взаємодії засобами іноземної мови. З огляду на це зміст завдання має чітко узгоджуватися з комунікативними можливостями школярів і не бути перешкодою для здійснення спілкування. Учні повинні володіти достатнім обсягом мовних засобів, щоб успішно спілкуватись іноземною мовою на всіх етапах проекту. Це одна із пріоритетних умов доцільності використання проектної діяльності у процесі навчання іноземних мов, і за таких обставин ця педагогічна технологія не буде сприйматись як така, що штучно внесена до змісту підручника, і їй буде забезпечено успіх.

Шкільна практика демонструє різні типи проектів як за метою, так і за складом учасників. Наведемо

приклади завдань-проектів, які використані у змісті підручників серії «HOLA»:

**Trabajad en grupos. Discutid cada opinión referente al estilo de vida de los jóvenes. Expresad vuestro punto de vista. ¿Con qué opiniones estáis de acuerdo y por qué? Dad unos ejemplos.** (Працюйте в групах. Обговоріть проблеми стилю життя сучасної молоді. Висловіть ваші погляди. З якими думками ви не згодні та чому. Наведіть приклади).

(HOLA – 9, с. 44).

**Trabajad en parejas. Imagina que tienes ganas de viajar a un país hispanohablante y vivir unas semanas en una familia anfitriona. Estás llamando por teléfono a una organización juvenil que se preocupa por los programas de intercambio juvenil. Inventad y escenificad el diálogo.** (Працюйте в парах. Уяви, що в тебе є бажання подорожувати до однієї з латиноамериканських країн і жити кілька тижнів у сім'ї. Ти телефонуєш до відповідної молодіжної організації щодо цієї проблеми. Побудуйте діалог).

(HOLA – 9, с. 52).

**Trabajad en grupos de cuatro. Describe los recursos de Internet que sueles usar. Comparad las respuestas y decid los recursos más frecuentes.** (Працюйте в групах по четверо. Опишіть ресурси Інтернету. Порівняйте думки кожного і визначте найбільш використовувані ресурси).

(HOLA – 10, с. 92).

**Trabajad en grupos. Pensad en cómo debe ser el profesor ideal. Compartid vuestras ideas.** (Працюйте в групах. Опишіть, яким має бути ідеальний учитель. Порівняйте ваші думки).

(HOLA – 10, с. 74).

**Trabajad en grupos. Discutid los siguientes temas:** (Працюйте в групах. Поспілкуйтесь на такі теми):

- Las costumbres y actividades de los jóvenes de hoy. (Звичай та види діяльності сучасної молоді).
- Los valores individuales que se aprecian por los jóvenes.

(Особистісні цінності, притаманні молоді).

- Las relaciones entre los padres e hijos.

(Стосунки дітей і батьків).

- Las organizaciones (agrupaciones) juveniles.

(Молодіжні організації).

(HOLA – 9, с. 55).

**¡A crear un proyecto «La ecología empieza por mí mismo»! Las fases del proyecto:** (Робота над проектом «Екологія розпочинається з мене самого»):

1. Piensa en lo qué puedes hacer para reducir la contaminación de la ciudad.

2. Busca las soluciones para el ahorro de la electricidad o el uso de la energía menos contaminante.

3. Haz la lista de las acciones sencillas para ahorrar agua en vuestra casa.

4. Describe tus esfuerzos para reducir la basura en casa y en el colegio.

5. Haz una investigación sobre cómo la basura puede ser reciclada antes de tirarla a los contenedores.

6. Decide dónde y cuántos árboles puedes plantar.

7. Analiza la información recabada, evalúala.

8. Decide en qué forma lo vas a presentar: la exposición, la presentación multimedia o el informe oral con demostración, etc.

9. Preséntalo en clase.

(HOLA – 9, с. 154).

У змісті останніх завдань пропонується обговорити кілька проблем, які найбільш чітко розкривають тему проекту. Зазвичай вони розглядаються (безпосередньо чи опосередковано – у комплексі з іншими) на попередніх ступенях навчання. На цьому етапі учні мають продемонструвати не тільки інтерес до проблеми, але й свою готовність доцільно оперувати мовним матеріалом та інформативну обізнаність, що забезпечується навчальним досвідом, набутим як під час вивчення іноземної мови, так і в процесі засвоєння інших предметів (міжпредметні зв'язки). Також важливим є уміння диференціювати тематичну інформацію відповідно до запропонованих питань для обговорення, логічно і змістовно конструювати свої мовленнєві продукти, обговорювати та відстоювати власну думку, робити висновки, злагоджено працювати в колективі – це саме ті стадії (стадія виклику, змістова стадія, стадія рефлексії), про які йшлося раніше.

Проектна робота виконує дві основні функції – навчальну і контролюючу: не тільки сприяє розвитку в учнів умінь і навичок комунікативної діяльності та демонструє рівень їхньої підготовленості до спілкування, що відбувається під час виконання різноманітних видів навчальної роботи у межах проекту, але й дає змогу проконтролювати їхній досвід у сфері соціальної та комунікативної взаємодії, виявити труднощі як мовленнєвого, так і соціального характеру та визначити шляхи їх подолання.

Описані види навчальної діяльності школярів у процесі оволодіння ними іноземною мовою за своїм змістом і формами виконання різнобічно сприяють формуванню іншомовного комунікативного досвіду, забезпечують активне використання мови як важливого засобу спілкування.

### Література

1. Балл Г.А. Теория учебных задач. Психолого-педагогический аспект / Г.А. Балл. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Бацевич Ф.С. Основы комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
3. Буланова-Топоркова М.В. Педагогические технологии: учеб. пособие для студентов пед. спец. / М.В. Буланова-Топоркова. – Ростов н/Д: МарТ: Феникс, 2010. – 333 с.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский; под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
5. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / І.А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
6. Кремь В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремь. – К.: Граматика, 2005. – 448 с.
7. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе / М.И. Махмутов. – М.: Просвещение, 1977. – 240 с.



8. Полат Е.С. Новые педагогические информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина. – М.: Академия, 2002. – 272 с.
9. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
10. Фокин Ю.Г. Теория и технология обучения: деятельностный подход / Ю.Г. Фокин. – М.: Академия, 2006. – 240 с.
11. Шукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2000. – 746 с.
12. Іноземні мови. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 2–12, 5–12 класи. – К.: Перун, 2005. – 208 с.



### Анотації

#### Валерій РЕДЬКО

##### Інтерактивні технології навчання іноземної мови

У статті розглядаються теоретичні засади інтерактивних технологій навчання іноземної мови та наводяться приклади їх використання у шкільній практиці. Наголошується, що ці технології є однією з ефективних форм стимулювання іншомовної мовленнєвої діяльності учнів.

**Ключові слова:** інтерактивні технології, іноземні мови, іншомовне спілкування, зміст підручників, метод проектів.

#### Валерій РЕДЬКО

##### Інтерактивні технології обучения іноземному мові

В статті розглядаються теоретичні основи інтерактивних технологій обучения іноземному мові і приводяться приклади їх використання в шкільній практиці. Підкреслюється, що ці технології являються однією з ефективних форм стимулювання іноязычної речевої діяльності учеників.

**Ключевые слова:** интерактивные технологии, иностранные языки, иноязычное общение, содержание учебников, метод проектов.

#### Valeriy REDKO

##### Interactive technologies of studies of foreign language

The article deals with the theoretical base of interactive technologies in foreign languages teaching and gives examples of their using in school practice. It is emphasized, that these technologies are one of effective forms of stimulation of foreign language speech activity of pupils.

**Keywords:** interactive technologies, foreign languages, speaking another language dialogue, the contents of textbooks, method of projects.

## Організація роботи з підручником учнів основної школи на уроках історії



#### Олександр ТРУХАН,

викладач кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти та виховання Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

**Нові цілі і завдання сучасної шкільної історичної освіти вимагають нових підходів не лише до процесу створення шкільного підручника з історії, а й до розроблення методики роботи з ним як одним із найважливіших засобів навчання. Вважаємо, що реалізація таких підходів значною мірою сприятиме досягненню цілей навчання історії, розвитку предметно-історичних компетентностей учнів та їх пізнавальних можливостей.**

У формуванні в учнів основної школи вміння працювати з підручником з історії, а також у підвищенні їхньої пізнавальної активності важливу роль відіграють врахування їхніх вікових та індивідуальних особливостей, вибір і реалізація змісту, методів, прийомів і засобів навчання, використання способів формування розумових операцій та забезпечення інтеграції основних форм мислення.

Учні основної школи – це діти 11–15 років, яких, відповідно до періодизації В.Крутецького, відносять до підліткового віку [5, с.35]. Його називають перехідним, тому що відбувається перехід від

дитинства до юності у фізичному, психічному і соціальному аспектах. З-поміж психічних особливостей учнів такого віку фахівці виділяють зростання їх активності й самостійності, зміни у мотивації до навчання, покращення сприйняття навчального матеріалу, підвищену емоційність, своєрідність вияву внутрішніх, недостатньо усвідомлених позицій.

На нашу думку, при організації роботи з підручником на уроках історії надзвичайно важливою є здатність учителя враховувати особливості психіки та пізнавальної діяльності учнів у підлітковому віці. Порівняно з початковими класами, в основній